

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
у Національному університеті
«Одеська юридична академія»

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора О.Г. Шило на автореферат і дисертацію Мурзановської Аліни Владиславівни за темою «Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» в спеціалізовану вчену раду Д 41.086.03 у Національному університеті «Одеська юридична академія» - Одеса, 2017.

Актуальність обраної теми. Будучи способом розв'язання кримінально-правових конфліктів, кримінальний процес має власні завдання, вирішення яких дозволяє досягти його мети. Оскільки в кримінальному провадженні беруть участь учасники з різним процесуальним статусом та компетенцією, які визначаються залежно від здійснюваної ними процесуальної функції, невиконання або неналежне виконання будь-ким із них процесуальних обов'язків або повноважень здатне негативно позначитися на вирішенні завдань всього кримінального провадження та досягненні його мети. Адже всі процесуальні функції мають корелятивні зв'язки і виступають елементами системи кримінального процесу, інтегративною якістю якої, по суті, є врегулювання кримінально-правового конфлікту. З огляду на це, особливого значення набуває проблема кримінальної процесуальної відповідальності, оптимальне вирішення якої у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) забезпечує ефективне вирішення завдань кримінального провадження, закріплених у ст. 2 КПК України. Проте, майже п'ятирічний досвід застосування КПК України виявив недосконалість окремих нормативних конструкцій кримінальної процесуальної відповідальності, наявність

прогалин у цьому сегменті правового регулювання, що зумовлює необхідність його подальшого удосконалення. З огляду на сказане, актуальність теми дисертаційної роботи А.В. Мурзановської сумнівів не викликає.

Крім того, про актуальність теми наукової роботи завжди свідчить ступінь її наукової розробки. Враховуючи, що в українській науці кримінального процесу взагалі відсутні комплексні дослідження кримінальної процесуальної відповідальності, а наявні лише роботи, предметом яких охоплюються окремі питання заявленої проблематики, слід констатувати безспірну актуальність обраної дисертантом теми.

Нарешті, на актуальність теми дисертації вказує також і те, що роботу виконано в межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Одеської національної юридичної академії «Проблеми ефективності кримінально-процесуального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю та охорони прав особистості в умовах формування правової держави» на 2006–2010 роки як складової плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970), плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Удосконалення сучасного кримінально-процесуального законодавства та забезпечення його ефективності в умовах правової реформи» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного

університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (ДРН 0116U001842), 2016-2020 роки та плану прикладного наукового дослідження за темою: «Комплексне дослідження забезпечення ефективності досудового провадження» на 2015-2016 роки (ДНР 011511002495).

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується застосуванням сучасних методів наукового дослідження, які обрано з урахуванням поставлених в роботі мети і завдань відповідно до об'єкту та предмета дослідження. За допомогою діалектичного методу поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність та особливості кримінально-процесуальної відповідальності у кримінальному провадженні (підрозділ 1.2 дисертації). Системно-структурний метод використовувався при дослідженні співвідношення кримінально-процесуальної відповідальності із суміжними категоріями (підрозділи 1.1, 2.3 дисертації), кримінальних процесуальних норм, особливостей санкцій у кримінальному процесуальному праві (підрозділи 1.1, 2.1 дисертації). Метод порівняльного аналізу застосовувався в процесі порівняльно-правового аналізу регулювання інституту кримінально-процесуальної відповідальності за законодавством України та законодавством окремих зарубіжних країн (підрозділи 2.2, 3.2 дисертації). Логіко-нормативний метод використовувався для формулювання пропозицій про внесення змін та доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства (підрозділ 3.2 дисертації). Прогностичний метод дозволив встановити окремі тенденції розвитку інституту кримінально-процесуальної відповідальності (підрозділи 3.1, 3.2 дисертації).

Здобуті дисертантом результати базуються на комплексному використанні зазначених методів наукового пізнання, які в своєму логічному поєднанні дали змогу розглянути основні проблеми кримінальної процесуальної відповідальності.

Достовірність наукових результатів визначається теоретичною основою та емпіричною базою дослідження, яку склали результати узагальнення 300 справ, розглянутих місцевими, апеляційними судами та

Верховним Судом України, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, рішення Європейського суду з прав людини, а також узагальнення судової практики, зроблені Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року; акти кримінального процесуального законодавства України та окремих зарубіжних держав (Азербайджанської Республіки, Грузії, Естонської Республіки, Латвії, Литовської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Киргизської Республіки, Республіки Молдова, Республіки Казахстан, Російської Федерації, Федеративної Республіки Німеччина, Франції).

Новизна наукових положень дисертації полягає в тому, що вона є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням кримінальної процесуальної відповідальності.

Також наукова новизна визначається сучасною постановкою проблем, дослідженням нових ідей щодо поняття, видів та значення кримінальної процесуальної відповідальності.

Вимогам наукової новизни відповідає низка сформульованих автором положень, які винесені на захист. Зокрема, автором сформульовано визначення поняття кримінально-процесуальної відповідальності через систему основних ознак: застосування заходів кримінально-процесуального примусу, передбачених у санкціях кримінально-процесуальних норм; існування у формі кримінально-процесуального правовідношення; застосування до особи, яка вчинила кримінально-процесуальне правопорушення, у встановленому законом порядку; заходів кримінально-процесуальної відповідальності, що полягають у накладенні на правопорушника додаткового обов'язку або позбавлення (звуження обсягу) його суб'єктивних прав; визначено систему заходів кримінально-процесуальної відповідальності за новим КПК України, до якої включено штрафні заходи кримінально-

процесуальної відповідальності, пов'язані виключно з накладенням на суб'єкта додаткового обов'язку або з позбавленням прав суб'єктів, та правовідновлюючі заходи кримінально-процесуальної відповідальності, пов'язані з накладенням на особу додаткового обов'язку з метою відновити порушені права й інтереси інших суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності; виділено процесуальні порядки притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності, які залежно від суб'єкта, що приймає рішення про застосування заходів, передбачених санкцією кримінального процесуального права, визначено як відомчий, судовий та змішаний; удосконалено визначення процесуальної форми притягнення особи до кримінально-процесуальної відповідальності, під якою пропонується розуміти встановлені кримінальним процесуальним законом підстави, умови та процесуальний порядок застосування до особи заходів кримінально-процесуальної відповідальності; перелік умов притягнення особи до кримінально-процесуальної відповідальності, до яких віднесено: належний суб'єкт, який встановлює факт процесуального правопорушення та приймає рішення про притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності; процесуальне оформлення кримінально-процесуального правопорушення й прийнятого рішення по ньому та ін. (с. 9-11 дисертації).

Вказані наукові положення викладені несуперечливо з урахуванням ступеню їхньої новизни. Стиль їх викладення дозволяє усвідомити їхній зміст і новизну у порівнянні з раніше висловленими в науці кримінального процесу підходами щодо питань, які є предметом даного дослідження.

Дисертантом висловлено також низку інших положень, які заслуговують на підтримку. Зокрема, до таких слід віднести твердження дисертанта про те, що серед особливостей санкцій норм кримінального процесуального права можна виділити те, що кримінально-процесуальна санкція не є обов'язковою частиною норми кримінального процесуального закону, принаймні порівняно з нормами кримінального права, оскільки в одній статті може міститися санкція за порушення декількох норм кримінального процесуального закону, яскравим прикладом чого слугує ст.

412 КПК України, де передбачені суттєві порушення кримінального процесуального законодавства, що тягнуть скасування судових рішень (с. 73-74 дисертації); визнання автором скасування вироку, який був ухвалений на підставі угоди про примирення або угоди про визнання винуватості як наслідок невиконня угоди, заходом кримінально-процесуальної відповідальності, адже таке рішення тягне для осіб ряд несприятливих наслідків (с. 90 дисертації). На позитивну оцінку заслуговує і пропозиція автора передбачити в КПК України можливість в апеляційному порядку оскарження ухвали про звернення застави в дохід держави як рішення слідчого судді під час досудового розслідування, так і рішення суду під час судового провадження. Тому автор пропонує доповнити статтю 309 КПК пунктом 13 наступного змісту: «13) про звернення застави в дохід держави», а також доповнити статтю 182 КПК України частиною 8-1: «8-1. Ухвала про звернення застави в дохід держави може бути оскаржена до апеляційного суду» (с. 177-178 дисертації).

Практичне значення одержаних автором дисертації результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані за різними напрямками у: науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень питань кримінально-процесуальної відповідальності; правотворчій діяльності – для удосконалення правової регламентації кримінально-процесуальної відповідальності; правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності практики застосування норм чинного законодавства, що регулюють притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності; навчальному процесі – при викладанні курсу «Кримінальний процес України», спеціальних курсів «Проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства», «Процесуальні проблеми забезпечення прав учасників кримінального провадження», а також при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій (Акт впровадження в навчальну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 29 серпня 2016 року).

З урахуванням викладеного, офіційний опонент вважає, що положення, рекомендації та висновки, які містяться в дисертації, достатньою мірою аргументовані, науково обґрунтовані й достовірні, мають достатній ступінь наукової новизни, розв'язують ряд наукових і практичних завдань.

Зміст дисертації та її оформлення. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 9.87 авт. арк. Список використаних джерел становить 307 найменувань.

Варто відзначити вдалу архітектуру роботи, яка дозволила автору комплексно дослідити заявлену проблематику та логічно побудувати дослідження, рухаючись у напрямі від аналізу загальнотеоретичних питань, що мають значення для характеристики всієї проблематики кримінальної процесуальної діяльності та визначають концептуальні підходи автора до характеристики правової природи кримінальної процесуальної відповідальності, її поняття, видів та значення, до з'ясування сутності конкретних питань, що стосуються системи заходів кримінальної процесуальної відповідальності та особливостей її реалізації.

Правильно побудований план дисертації дозволив її автору досить повно розкрити заявлену тему, виконати завдання і досягнути заявлену дисертантом мету дослідження, що полягає у визначенні правової природи, сутності та змісту кримінальної процесуальної відповідальності та механізму її реалізації під час кримінального провадження на основі положень КПК України 2012 року, а також внесенні теоретично обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в даній сфері (с. 7 дисертації).

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, окреслено ступінь її наукової розробки; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення

одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію, впровадження, публікації; означено структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальнотеоретична характеристика кримінально-процесуальної відповідальності» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Визначення правової природи кримінально-процесуальної відповідальності»* на підставі аналізу наявних у науці кримінального процесу підходів до розуміння сутності заходів процесуального примусу запропоновано їх поділ на наступні види: превентивні заходи, які передбачають попередження несприятливих дій або їх наслідків; запобіжні заходи, які спрямовані на припинення протиправних діянь або їх несприятливих наслідків; заходи правового захисту (відновлення законності), суть яких полягає в тому, що в указаних в законі випадках держава застосовує примусові заходи з метою відновлення порушеного права та захисту суб'єктивних прав без притягнення порушника до відповідальності; кримінально-процесуальна відповідальність (як вид юридичної відповідальності) (с. 35-36 дисертації).

Розглядаючи, таким чином, кримінальну процесуальну відповідальність як різновид заходів кримінального процесуального примусу, дисертант констатував, що концепція кримінальної процесуальної відповідальності не знайшла свого повного втілення в новому КПК України. Саме тому визнано за необхідне як удосконалення нормативної регламентації та практики застосування заходів забезпечення кримінального провадження в цілому, так і подальше удосконалення концепції кримінальної процесуальної відповідальності, що потребує свого подальшого комплексного дослідження (с. 39 дисертації).

У підрозділі 1.2 *«Поняття, види та значення кримінально-процесуальної відповідальності»* містяться положення загальнотеоретичного характеру, що стосуються визначення поняття кримінальної процесуальної відповідальності, встановлення її видів та значення. Автор підкреслює, що кримінальна процесуальна відповідальність як специфічний процесуальний

засіб забезпечення кримінальних процесуальних відносин, гарантія виконання процесуальних обов'язків є самостійним видом юридичної відповідальності (с. 47 дисертації). Екстраполюючи іманентні ознаки юридичної відповідальності на кримінальну процесуальну відповідальність як її різновид, дисертант дійшов висновку про те, що кримінальна процесуальна відповідальність – це існуюче у формі кримінально-процесуального правовідношення застосування у встановленому законом порядку до особи, яка вчинила кримінально-процесуальне правопорушення, заходів кримінально-процесуального примусу, що передбачені санкцією кримінально-процесуальної норми, які полягають в накладенні на правопорушника додаткового обов'язку або позбавлення (звуження обсягу) його суб'єктивних прав (с. 55-56 дисертації).

Автором виділено особливості кримінальної процесуальної відповідальності: встановлення нормами кримінально-процесуального права (галузева належність та юридична підстава); настання за вчинення кримінально-процесуального правопорушення (фактична підстава); існує в формі кримінально-процесуального правовідношення; суб'єктом такої відповідальності може виступати тільки відповідний суб'єкт кримінального процесу; знаходить свій вираз у накладенні на правопорушника додаткового обов'язку або позбавлення (звуження обсягу) його суб'єктивних прав (с. 57-58 дисертації).

Розмірковуючи над питанням значення кримінальної процесуальної відповідальності, автор вказує, що в кримінальному процесі вона має велике значення, адже забезпечує, з одного боку, дотримання приписів кримінального процесуального права державними органами та посадовими особами, що здійснюють кримінальне провадження, а з іншого – забезпечує виконання обов'язків всіма суб'єктами кримінального провадження, являє собою специфічний процесуальний засіб забезпечення кримінально-процесуальних відносин та є гарантією виконання процесуальних обов'язків

та досягнення вирішення завдань кримінального провадження (с. 65 дисертації).

Розділ 2 «Система заходів кримінально-процесуальної відповідальності: питання конституювання» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Санкції у кримінальному процесуальному праві»* здійснено ґрунтовний аналіз наукових підходів до розуміння категорії «санкція у кримінальному процесуальному праві», на підставі якого кримінально-процесуальні санкції класифіковано на два види: штрафні (каральні) – пов’язані з настанням для конкретного суб’єкта кримінального процесу певних негативних наслідків та правовідновлюючі – пов’язані з усуненням допущених порушень закону, захисту суб’єктивних прав та поновлення законності. Штрафні санкції автором поділяються на: 1) пов’язані виключно з накладенням на суб’єкта додаткового обов’язку карального характеру; 2) пов’язані виключно з накладенням на суб’єкта додаткового обов’язку майнового характеру; 3) пов’язаних виключно з позбавленням прав суб’єктів кримінального процесу в конкретному провадженні. Серед правовідновлюючих санкцій виділяються: скасування незаконних рішень; примусове виконання обов’язків; накладення на особу додаткового обов’язку або звуження процесуального статусу з метою відновити порушені права й інтереси суб’єктів права (с. 76 дисертації).

У підрозділі 2.2. *«Штрафні заходи кримінально-процесуальної відповідальності»* визначено та розглянуто заходи кримінальної процесуальної відповідальності, пов’язані виключно з накладенням на суб’єкта додаткового обов’язку (карального чи майнового характеру) або з позбавленням прав суб’єктів кримінальної процесуальної діяльності, тобто звуження їх процесуального статусу в конкретному кримінальному провадженні. До штрафних заходів автором віднесено грошове стягнення, звернення застави в дохід держави, обрання запобіжного заходу, якщо особою було порушено зобов’язання з’являтися за викликом, зміна раніше

обраного запобіжного заходу в разі його порушення на більш суворий, не визначення розміру застави при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею, скасування заходів безпеки у випадках невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, які застосовують заходи безпеки, видалення обвинуваченого та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, із зали суду за порушення порядку в судовому засіданні, відмова захисника від виконання своїх обов'язків, наслідки невиконання угоди про примирення або угоди про визнання винуватості, проведення кримінального провадження *in absentia* (с. 76-93 дисертації).

У підрозділі 2.3. «Правовідновлюючі заходи кримінально-процесуальної відповідальності: проблеми визначення та відмежування від суміжних процесуальних інститутів» констатовано превалювання в структурі норм кримінального процесуального права правовідновлюючих санкцій. Розглянуто їх види, до яких дисертантом віднесено: накладення судових витрат, пов'язаних з оголошенням перерви в судовому засіданні, на спеціаліста у разі його неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття (ст. 72 КПК України); відсторонення слідчого від подальшого ведення досудового розслідування (п. 2 ч. 2 ст. 39 КПК України); покладення обов'язків по здійсненню нагляду на іншого прокурора (ч. 3 ст. 37 КПК України); скасування за наявності відповідних підстав незаконних рішень (ст. 412, п. 2 ч. 2 ст. 452, п. 7 ч. 2 ст. 36, п. 1 ч. 2 ст. 307 КПК України); відмова від захисника (ст. 54 КПК України); заміна захисника (ст. 54 КПК України); усунення законного представника від участі у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 488 КПК України); обмеження участі законного представника у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 488 КПК України); усунення присяжного у разі невиконання присяжним обов'язків, передбачених ч. 2 ст. 386 КПК України (ст. 390 КПК України); рішення про відвід, якщо за наявності підстав для

відводу не був заявлений самовідвід (ст.ст. 75, 76, 77, 78,79, 81 КПК України); проведення обшуку у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 166 КПК України); неможливість використати як докази відомості, щодо яких не було здійснено відкриття (ч. 12 ст. 290 КПК України); визнання доказів недопустимими (ст. 87 КПК України) (с. 93-127 дисертації).

Розділ 3 «Особливості реалізації кримінально-процесуальної відповідальності» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Підстави, умови та процесуальний порядок притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності» наведено аргументацію виділення юридичної та фактичної підстав кримінальної процесуальної відповідальності; надано визначення та охарактеризовано підстави та умови притягнення особи до кримінальної процесуальної відповідальності.

Досліджено види процесуальних порядків притягнення осіб до кримінальної процесуальної відповідальності: судовий (рішення про застосування кримінально-процесуальної відповідальності приймає слідчий суддя, суд), відомчий (рішення про застосування кримінально-процесуальної відповідальності приймає слідчий, прокурор, керівник органу досудового розслідування) та змішаний (рішення про скасування заходів безпеки у випадках невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, що здійснюють заходи безпеки приймає той орган або посадова особа, що приймали рішення про його застосування; рішення про відвід, якщо за наявності підстав для відводу не був заявлений самовідвід щодо слідчого може прийняти і слідчий суддя, і керівник органу досудового розслідування) (с. 154 дисертації).

Підрозділ 3.2. «Характеристика реалізації окремих заходів кримінально-процесуальної відповідальності» на основі дослідження окремих заходів кримінальної процесуальної відповідальності з'ясовано відповідність чинного механізму реалізації кримінальної процесуальної відповідальності

меті та завданням кримінального провадження, кваліфіковано його недоліки та обґрунтовано пропозиції, спрямовані на його удосконалення.

Основний зміст вказаних розділів досить повно представлений у авторефераті.

Завершують основний текст роботи *Висновки* до дисертації, які відповідають висновкам у авторефераті.

Робота містить 2 *додатки*: список публікацій здобувача; Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в навчальну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія».

Список використаних джерел містить 307 найменування, що розміщені у алфавітному порядку.

Оформлення дисертації здійснено відповідно до Вимог, передбачених наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р., а зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертаційної роботи.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Основні результати дисертаційної роботи знайшли відбиття у 19 наукових публікаціях автора, з них: 7 - наукових статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 1 стаття, опублікована у зарубіжному періодичному виданні, та 11 тез доповідей на наукових і науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Зауваження. Дисертація А.В. Мурзановської містить низку положень, які дають поштовх для їх подальшої наукової розробки, а також положень, які за своїм характером є дискусійними, викликають певні сумніви щодо повноти їх аргументації, потребують додаткового обґрунтування та пояснень автора.

1. На с. 36-38 дисертації автор наводить класифікацію заходів кримінального процесуального примусу: «Так, за новим КПК України 2012 року до зазначених груп можна віднести наступні заходи кримінально-процесуального примусу або заходів забезпечення кримінального

провадження: 1) заходи, які забезпечують неухилення підозрюваного, обвинуваченого від правосуддя – затримання (ч. 2 ст. 176 КПК України), запобіжні заходи (ст.ст. 176, 493, 508, 583, 584 КПК України), звернення застави в дохід держави (ч. 8 ст. 182 КПК України), зміна раніше обраного запобіжного заходу в разі його порушення на більш суворий; 2) заходи, що спрямовані на забезпечення отримання засобів доказування – освідчування, обшук, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, виклик слідчим, прокурором, судовий виклик, отримання зразків для експертного дослідження, поміщення обвинуваченого в медичну установу для обстеження, арешт, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, неможливість використати як докази відомості, щодо яких не було здійснено відкриття, тобто виконання вимог ст. 290 КПК України; 3) заходи процесуального примусу, за допомогою яких забезпечується законний порядок у ході провадження в справі – грошове стягнення, письмове зобов'язання підозрюваного, обвинуваченого про явку на виклик, привід, відсторонення від посади, тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, у затриманій особи (ч. 1 ст. 148 КПК України), тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (ст. 148 КПК України), попередження про можливість видалення із зали судового засідання (ст. 330 КПК України), попередження про відповідальність за неповагу до суду (ст. 330 КПК України), видалення підсудного із зали судового засідання, поміщення особи, яка після досягнення 11-річного віку до досягнення віку, з якого може настати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, у приймальник-розподільник для дітей (ч. 4 ст. 499 КПК України), покладення на спеціаліста витрат, пов'язаних з оголошенням перерви в судовому засіданні, при його неприбутті до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття (ст. 72 КПК України), скасування заходів безпеки у випадках невиконання особою, взятою під

захист, законних вимог органів, що здійснюють заходи безпеки; 4) *заходи по забезпеченню цивільного позову і можливої конфіскації майна* – тимчасове вилучення майна, арешт майна».

З огляду на сказане, видається за необхідне зазначити, що, на погляд офіційного опонента, в умовах дії чинного кримінального процесуального законодавства навряд чи існують підстави для ототожнення заходів кримінального процесуального примусу та заходів забезпечення кримінального провадження (у вищевказаному тексті дисертації автор використовує ці поняття як синоніми, хоча й в першому підрозділі дисертації аналізуються різні наукові підходи до характеристики правової природи заходів процесуального примусу та заходів забезпечення кримінального провадження), оскільки далеко не всі з останніх відповідають критеріям, за якими визначаються заходи процесуального примусу. Більше того, сьогодні нарізла необхідність перегляду сталих наукових позицій до характеристики заходів процесуального примусу і напрацювання нових доктринальних підходів до виокремлення їх іманентних ознак, а відтак – і визначення їх видів та системи. Приміром, затримання, тримання під вартою дійсно характеризуються ознаками, які притаманні заходам кримінального процесуального примусу. Проте стосовно віднесення до останніх виклику, тимчасового доступу до речей і документів викликає певні сумніви.

Враховуючи сказане, зазначена позиція дисертанта потребує додаткової аргументації.

2. На с. 76 дисертації автор підсумовує дослідження питання санкцій в кримінальному процесуальному праві і формулює висновок про те, що «кримінально-процесуальні санкції можна класифікувати на два види: штрафні (каральні) – пов'язані з настанням для конкретного суб'єкта кримінального процесу певних негативних наслідків та правовідновлюючі – пов'язані з усуненням допущених порушень закону, захисту суб'єктивних прав та поновлення законності». При подальшому дослідженні в якості одного із проявів правовідновлюючих санкцій дисертант розглядає наступне: «не відкриття, тобто невиконання вимог ст. 290 КПК тягне за собою

неможливість використати такі відомості як докази, що можна розглядати як захід кримінально-процесуальної відповідальності, адже така санкція прямо сформульована в ч. 12 ст. 290 КПК та її застосування призведе к істотному звуженню процесуальних прав суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності» (с. 118 дисертації).

Разом із тим, у науці кримінального процесу висловлено інший погляд на правову природу правила, передбаченого ч. 12 ст. 290 КПК. А саме, виділяється окремий вид санкцій - санкції нікчемності, зміст яких складають положення, відповідно до яких для суб'єктів доказування не настають правові наслідки, на які вони розраховували, якщо ними не дотримано порядку збирання та фіксації фактичних даних, передбаченого законодавством.

Враховуючи сказане, потребує додаткової аргументації позиція автора щодо віднесення вказаного положення та інших аналогічного змісту до правовідновлюючих санкцій.

3. На с. 174-175 дисертації автором зазначається наступне: «Важливе значення для забезпечення прав та свобод особи має можливість оскарження рішення про обрання запобіжного заходу в разі порушення зобов'язання підозрюваним, обвинуваченим або зміну запобіжного заходу на більш суворий, проте закон такої можливості не передбачає. Тому доцільно доповнити пункти перший – після слів «тримання під вартою», та четвертий – після слів «домашнього арешту» частини першої статті 309 КПК України положенням наступного змісту: в тому числі і в разі зміни запобіжного заходу на більш суворий».

На погляд офіційного опонента, юридична конструкція «застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» або «застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту» цілком охоплює і випадки, коли в результаті зміни іншого запобіжного заходу застосовуються вказані запобіжні заходи. Предметом оскарження в даному випадку має бути, як видається, не зміна, а застосування обраного запобіжного заходу.

4. На с. 192 дисертації автором сформульовано пропозицію стосовно закріплення в КПК України визначення кримінально-процесуальної відповідальності. У зв'язку з цим пропонується доповнити ст. 3 окремим пунктом 9-1 наступного змісту: «9-1) кримінально-процесуальна відповідальність – це застосування до учасників кримінального провадження заходів кримінально-процесуального примусу за невиконання або неналежне виконання процесуальних обов'язків у випадках вчинення кримінально-процесуального правопорушення в порядку, передбаченому цим Кодексом».

З огляду на вказану пропозицію, варто відзначити наступне. По-перше, на думку офіційного опонента, необхідність нормативного закріплення дефініції кримінальної процесуальної відповідальності є недостатньо обґрунтованою, оскільки категорія юридичної відповідальності та її окремих видів (одним із яких автором правильно виділено кримінальну процесуальну відповідальність) є суто науковою, на відміну від, наприклад, поняття конкретного виду правопорушення, що являє собою фактичну підставу притягнення до юридичної відповідальності.

По-друге, автору слід уточнити свою позицію стосовно суб'єктів кримінальної процесуальної відповідальності, оскільки у вищенаведеному положенні йдеться про «застосування до учасників кримінального провадження заходів кримінально-процесуального примусу», а на с. 150 дисертації сказано, що «Кримінально-процесуальній відповідальності мають підлягати всі суб'єкти кримінального процесу». Адже, виходячи із змісту п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України, до учасників кримінального провадження не належить суд, суддя, присяжний, слідчий суддя.

5. Будучи першим у науці кримінального процесу України комплексним дослідженням проблеми кримінальної процесуальної відповідальності, рецензована робота складає міцний фундамент для подальшої наукової розробки цієї складної теми. Одним із питань, які мають важливе значення для її опанування, є принципи кримінальної процесуальної відповідальності. Під час захисту дисертації цікаво було б почути думку її автора з приводу цього питання.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що вказані зауваження відображають особисті погляди офіційного опонента та стосуються дискусійних питань теми дисертаційної роботи А.В. Мурзановської і тому не впливають на її загальну позитивну оцінку. Дисертація містить низку теоретичних положень, що відповідають вимогам наукової новизни і мають важливе доктринальне та прикладне значення.

Висновки:

1. Дисертація Мурзановської Аліни Владиславівни «Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що в своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретне наукове завдання.

2. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, а також пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р.

3. Здобувач – Мурзановська Аліна Владиславівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність».

Офіційний опонент -

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри кримінального процесу
та оперативно-розшукової діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
заслужений діяч науки і техніки України

О.Г. Шило

11 жовтня 2017 року

